

Türkiye’ de 1960-2000 Yılları Arasında Uygulanan Tekstil Baskı Teknolojilerinin Desenler Üzerinden İncelenmesi

Eda Turan¹

Dr. Zehra Doğan Sözüer²

Araştırma Makalesi

Öz

Kumaş desen tasarımı, örtünmenin tarihi kadar eski ve uygarlıklar hakkında fikir veren kaynaklar olmakla beraber günümüzde; sosyal ve sanatsal unsurları içinde barındıran görsel kodlardır. Kendini ifade etme, ait olma ve temelinde örtünme ihtiyaçlarını karşılama teknolojik dönüşümlerin miladı olarak kabul edilen sanayi devrimi ile hızlanmış ve günümüzde hayal edilen tasarımlar, iki ve üç boyutta simülasyonlar ile öngörülerek hızlı bir şekilde üretilir hale gelmiştir. Araştırmanın amacı, aradaki teknoloji devriminin sonuçlarının gözlemlendiği, teknoloji transferlerinin yapıldığı ve özellikle, iki farklı sosyo ekonomik grubun tercihi olmuş marka üzerinden, Türkiye’deki baskı teknolojilerinin gelişimini desen modası ve üretimi üzerinden incelemektir. Bu bağlamda araştırma örneklemini Sümerbank ve Vakko markaları oluşturmuştur. Markaların belirlenmesinde belirleyici unsur, hem desen tasarımı hem baskı üretimi yaparak Türkiye tekstil baskı tarihinin gelişiminde referans kabul edilebilecek kadar üretim yapmış markalar olmaları, aynı zamanda tasarım üsluplarını farklı düzeyde dönemin kumaşlarına yansıtmış olmalarıdır. Araştırma kapsamında örneklemin 1960 – 2000 yılları arasında uygulanan baskı yöntemleri karşılaştırılarak incelenmiştir. İncelenen desenler; arşiv tarama, literatür incelemesi ve yerinde ziyaret ile elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre Vakko yalnızca Şablon baskı tekniği kullanarak baskı üretimi yaparken Sümerbank’ın aynı dönemde rulo, film baskı ve rotasyon baskı teknikleri ile kumaşa desen baskısı yapıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sümerbank,
Vakko,
Tekstil,
Tasarım,
Baskı,
Moda,
Giyim

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:28.02.2022

Kabul Tarihi: 06.04.2022

Investigation of Textile Printing Technologies Applied in Turkey Between 1960-2000 Through Patterns

Abstract

Although fabric pattern design is as old as the history of veiling and gives an idea about civilizations, today; They are visual codes that contain social and artistic elements. Meeting the needs of self-expression, belonging and covering on the basis of the industrial revolution, which is accepted as the milestone of technological transformations, has accelerated and the designs that are imagined today have become rapidly produced by predicting them with two- and three-dimensional simulations. The aim of the research is to examine the development of printing technologies in Turkey, through pattern fashion and production, through which the results of the intervening technology revolution are observed, technology transfers are made, and especially the brand that has been the choice of two different socio-economic groups. In this context, the research sample consisted of Sümerbank and Vakko brands. The determining factor in determining the brands is that they are brands that have produced enough to be considered a reference in the development of the history of textile printing in Turkey, by making both pattern design and print production, and at the same time, they have reflected their design styles on the fabrics of the period at different levels. Within the scope of the research, the printing methods applied between 1960 and 2000 of the sample were compared and examined. Examined patterns; archive scanning, literature review and on-site visit. According to the research findings, it has been determined that while Vakko produces prints using only the stencil printing technique, Sümerbank prints patterns on fabric with roll, film printing and rotational printing techniques in the same period.

Keywords

Sümerbank,
Vakko,
Textile,
Design,
Print,
Fashion,
Clothing

Article Info

Received: 28.02.2022

Accepted: 06.04.2022

¹edazumrut@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8058-8921

²Dr. Öğretim Üyesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü, Haliç Üniversitesi, zehradogan@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0318-5381

Giriş

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni enerji kaynakları özellikle sanayide üretim yöntemlerinin değişmesine yol açmıştır. Bu devrim toplumların tüketim alışkanlıkları, yaşam biçimi gibi pek çok alanda dünyanın yönünü değiştirdiği gibi tekstil sanayiinde de önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda ele aldığımız tekstil baskıcılığı kumaş üzerine çeşitli görsel öğeleri de kumaş üzerinde görmemiz, giyim ve sanatı birleştirmemize olanak sağlamıştır. Bu sanatsal unsurların kumaş üzerine aktarılması 1880’li yıllarda Türkçesinin sanat ve el sanatları akımı olduğu “Arts and Crafts” akımı ile William Morris öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Akımın asıl amacı sanayi devrimi ile birlikte makinelerin ürünleri tekdüzeleştirmesinden doğan kaygı sonucu el sanatlarına, doğaya dönüşü savunmasıdır. Sanayi devriminin gelişmesi ve kumaş desen tasarımı arasındaki ilişki günümüz dijital çağında William Morris’in savunduğu düşünceden bağımsız bir şekilde ilerlese de dijital baskı yöntemi ile günümüzde elde tasarımları direkt kumaş üzerine aktarabilir ve kumaş üzerinde bir sanat eserini sergileyebilir seviyesine ulaşmıştır.

Bu çalışmada tekstil baskıcılığında geçmişten günümüze kullanılan tekstil baskı teknikleri incelenerek Türk tekstil baskı tarihinde Sümerbank ve Vakko desen örnekleri üzerinden desen tasarıma etkisi araştırılacaktır. Bu bağlamda çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümü içerisinde tekstil baskıcılığının sanayi devrimi ile gelişmesi ve tekstil baskı tekniklerinin uygulama süreçlerinden bahsedilen literatür taraması yer almaktadır. İkinci bölümde desen raport türlerinde bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi kapsamında araştırmanın amacı, sınırlılıkları ve veri toplama yöntemlerine değinilmiştir. Elde edilen araştırma sonuçlarından oluşan bulguların yer aldığı dördüncü bölümde desen analizlerinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Son bölümde ise araştırmanın bulgularından çıkan sonuçlar yer almaktadır.

1. Tekstil Baskı Tarihi

18. ve 19. Yüzyıllarda başladığı bilinen sanayi devrimi yapılan araştırmalara göre aslında 1820’lerde Belçika’da tam anlamıyla başladığı bilinmektedir. Endüstri devrimi sonrasında makineleşme ile birlikte sanat ve zanaat alanlarında da değişiklik olmuştur. Bu değişim başlarda yenilik olarak gözüke de özellikle dönemin bir grup sanatçıları tarafından makinelerin standart üretim yapmasından, tasarımların doğal formlarının yapay gözükmemesinden ve makinelerin belirli kurallar, ölçüler belirlemesinden dolayı sanatı - zanaatı yok ettiği düşünülmektedir. Bu sanatçılar fikirlerini ifade etmeye bir grup oluşturmuşlar ve bu düşünceleri ile tasarım hareketleri ortaya çıkarmışlardır. Batı’nın tasarım sanatlarının sürekli olarak değişmesi ile birlikte bu değişimleri stilleri baskılı kumaşlara yansımıştır. Bu stillerin ve tasarım anlayışlarının bilinçli olarak değişimi Frank Lloyd Wright ve William Morris veya daha moda odaklı Paul Poiret ve Mario Fortuny gibi iddialı sanatçılar tarafından tasarlanır ve bu tür tasarımcılar genellikle güzel sanatlar ile kumaş arasındaki bağlantıları kurarak sanat hareketlerinin ve çağın fikirlerinin tekstile taşımak amacındadırlar (Meller & Elffers, 2010).

Sanayi Devrimi, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa’sında tekstil üretim ve tüketimini dönüştürmede önemli bir rol oynadı. Fabrika sisteminin gelişmesinde tekstil endüstrilerinin önemi göz ardı edilemez. Bu dönemin önemli icatlarının çoğu, dokuma tezgâhı için atkı ipliklerinin hazırlanmasını otomatikleştiren eğirme makinesinden (1764’te James Hargreaves tarafından icat edilmiştir) buhar makinesine (James Watt tarafından geliştirilmiştir) kadar doğrudan veya dolaylı olarak tekstil endüstrilerine uygulanmıştır (Watt, 2004). 1783’te Thomas Bell’in altı renkli kaydırma baskı makinesini icat etmesiyle sanayileşmeye dair önemli bir adım atılmıştır. Tekstil baskı tarihinde ise silindir baskı makinesi bakır levha baskıdan sonra ikinci en önemli icat olmuştur. Silindir baskı makineleri üretim hızı bakımından bir üstünlük sağlasa da silindir baskı makinelerinin alanı baskı yapılacak desenin genişliğine göre kısıtlı olduğu için baskıda daha fazla seçenek sunan bakır levha ve kalıp baskı daha çok tercih edildi (Yörük, 2019).

Kalıp tekniği ile kopyalayıp çoğaltmaya imkan sağlayan baskı teknikleri tarihi zamanda mühim gelişmeler kat ederek günümüze kadar gelmiştir. Uzakdoğu’da önce ağaç ve kerestenin kesilmesi, ardından da taş, metal, çinko, bakır ve plastik (linolyum) gibi malzemelerden kazıma, kesme, kabartma

ve kabartma gibi yöntemlerle elde edilen kalıpların basılmasıyla ortaya çıkan baskı teknikleri. İstenilen yüzeylerde boyama, sanayileşmenin hızlı gelişimi ile aynı zamana denk gelmiş ve tüm dünyada önemli bir endüstri haline gelmiştir (Tunçel, 2019). Kaya'dan (Kaya, 1974) aktaran Gürcüm ve Karakaş tekstil yüzeyine ilk baskıların, yüksek baskı yöntemi olarak adlandırılan baskı kısımları üstte olacak şekilde ahşap kalıplarla yapıldığını, bu yöntemde desenlerin boyaya batırılıp kumaş yüzeyine bastırılarak elde edildiğini ve ilk bloklardan bazılarının kil ve kırmızı topraktan (terracota) bazılarının ise oymalardan yapıldığını ifade etmiştir (Gürcüm & Karakaş, 2017). Tekstil baskı teknolojileri, deseni kumaşa aktarmak için kullanılan malzeme veya makinenin adını alır. Tekstil baskının başlangıcından günümüze kadar, elle kalıplanmış baskıdan bakır levha baskıya, rulo baskı, film baskı, düz film baskı, rotasyon baskı ve son olarak dijital baskıya kadar birçok farklı teknik geliştirilmiştir (Yörük, 2019).

1.1. Ahşap Baskı

Ahşap baskı tekniği tahta materyaller üzerine boyanın uygulandığı yüksek baskı tekniğidir. Tahta blokların üzerine kumaşa aktarılacak desenler çeşitli malzemelerle yüksek kazı teknikleriyle tahta kalp blokların üzerine çizilir. Ardından kalıbın üzerine boya sürülür ve kalıp kumaşın yüzeyine bastırılarak tasarım aktarılır. Baskı işlemi; patın emdirildiği keçe gibi bir zemine elle bastırılan kalıbın düzgün bir yüzeye serilmiş kumaş üzerine bastırılmasıyla gerçekleştirilir (Yüksel, 2009). Kalıp düzenli ve sıralı bir şekilde kumaşa baskı yapıldığı durumda desen tekrarı gerçekleşir. Japonya'da sekizinci yüzyıldan beri bilinen ahşap/tahta kalıp baskı tekniği kağıda basılmadan önce kumaşa baskısı yapılmıştır (Thompson, 2003).



Fotoğraf 1. Kumaşa basmak üzere oyulmuş ahşap kalıp

Kaynak: (Wanek, Location Scout Part II: Resist Block Printing, 2022)

Ahşap baskı tekniği bilinen en eski yöntem olması ile birlikte en yavaş uygulama yapılan baskı tekniği olarak da bilinmektedir. Her aşamanın elde yapıldığı baskı tekniğinde her renk için ayrı bir kalıp hazırlanır ve renge göre kumaşa baskı yapılırdı. Daha küçük renkli alanlar genellikle tekstillerin üzerine "kalemle" veya elle boyanıyordu (Watt, 2004). Günümüz tekstil sanayiinde artık çok fazla tercih edilmeyen ahşap baskı tekniği daha çok sanatsal uygulamalarda kullanılmaktadır.

Bilinen en eski baskı tekniği ahşap baskı tekniğidir. Mısır ve Çin'de yapılan kazılarda 2000 yıl öncesine ait kağıt baskılar ile birlikte M.S. 5.-6. Yüzyıllara dayanan erken dönem desenli kumaş örnekleri de yer almaktadır. 19. Yüzyılda ise Arts and Crafts akımının öncüsü William Morris ahşap baskı yöntemini kullanarak dönemde var olan bazı firmalar için duvar kağıdı üretimi yapmıştır (Öpöz, 2018).



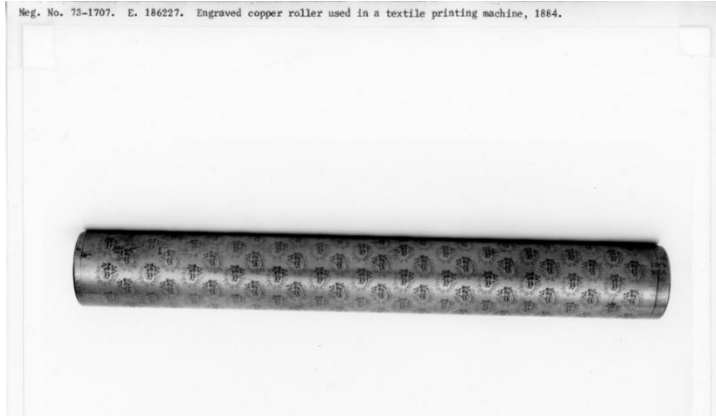
Fotoğraf 2. Blok Baskılı Pamuklu Kumaş

Kaynak: (Wanek, Location Scout Part II: Resist Block Printing, 2022)

1.2. Silindir (Rulo) Baskı Tekniği

Silindir baskı tekniği bilinin en eski baskı teknolojilerinden biridir. Çinko, bakır, alüminyum alaşımlı yumuşak metal silindirler (valler) üzerine desenin oyularak ya da kabartılarak işlenerek hazırlanan kalıplara denmektedir (Kibar, 2000). Silindir baskı tekniğinde desenler bakır silindir üzerine oyularak işlenmesine gravür, aynı bakır silindirlere soğuk kazıma tekniğiyle desen işlenmesine ise rölyef baskı tekniği denmektedir (Yüksel, 2009). Bakır silindirlerin üzeri aside dayanıklı bir vernik ya da asfalt ile kaplanır, kuruduktan sonra desen bakır silindirin üzerine sivri uçlu materyaller ile işlenir ve vernik ya da asfaltın altından çıkan kısım asit banyosunda kemirtilir (Can, 2008). Bu asit oyma tekniğinden sonra bakır silindire boya verilir ve kumaş silindirin üzerinden geçirilerek desen kumaşa aktarılır. Rulo baskıda kalıp baskının aksine daha ayrıntılı, detaylı çizimler yapılabildiği gibi aynı zamanda kalıp hazırlık süreci uzun olsa da baskı süreci üretimi oldukça hızlandırdı ve kalıpların uzun ömürlü olmasını sağladı. Goode ve Russel rulo baskının buluşundan sonraki birkaç yıl içinde (1785), tek bir makinede günde 10 km'den fazla kumaş basılabildiğini belirtmiştir (Amanda Briggs - Goode, 2013). Rölyef baskı tekniği daha çok matbaacılıkta kullanılırken gravür baskı tekniği ise tekstil baskıcılığında kullanılmaktadır (Yüksel, 2009).

İlk ham gravürlerin 1400'de Avrupa'da ortaya çıktığını belirten Thompson ahşap oyma baskıda tasarlanan ince detayları kazımanın zorlukları ve çok ince çizgilerin basınç altında kırılma tehlikesinden dolayı ilk gravürlerde yapılan desenlerin çoğunlukla az gölgeli ve kalın ana hatlardan oluştuğunu belirtmiştir (Thompson, 2003).



Fotoğraf 3. Kumaşa Basılmak Üzere Oyulmuş Bakır Silindir Kalıp

Erişim Adresi: (National Museum of American History, 2022) aynı anda sekiz renge kadar basabiliyordu ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yirmiden fazla renk içeren desenli kumaşlar üretildi (Watt, 2004).

Silindir (Rulo) baskı ilk olarak 1780'lerde İngiltere'de geliştirildi ve tahmini on dokuzuncu yüzyılın ilk on yılında kullanıldı. Rulo baskı tekniği dönemin tekstil baskı üretim kapasitesini büyük ölçüde hızlandırmıştır. O dönemlerde rulo baskı makineleri sadece tek renk basabiliyorken 1860'lı yıllara gelindiğinde silindir baskı makineleri aynı anda sekiz renge kadar baskı yapabiliyordu İlk makineler yalnızca bir renk yazdırabiliyordu, ancak tasarımlar genellikle blok baskı ile eklenen ek renklerle geliştirildi. 1860'a gelindiğinde, silindir baskı makineleri aynı anda sekiz renge kadar



Fotoğraf 4. Sümer Holding Nazilli Basma İşletmesi Pilot Rulo Baskı Makinesi

Kaynak: Eda Turan Fotoğraf Arşivi, 2021

Rulo baskı tekniği kalıp baskı tekniğinden sonra hızlı ve daha uzun ömür olması açısından kalıp baskı tekniğinin yerini almıştır. Günümüzde hâlâ duvar kağıdı yapımında yaygın bir şekilde kullanılan rulo baskı tekniği günümüz dijital çağında çok tercih edilmese de özel üretim, sanatsal ya da deneysel çalışmalarda hâlâ uygulanan yöntemlerden biri olarak bilinmektedir.

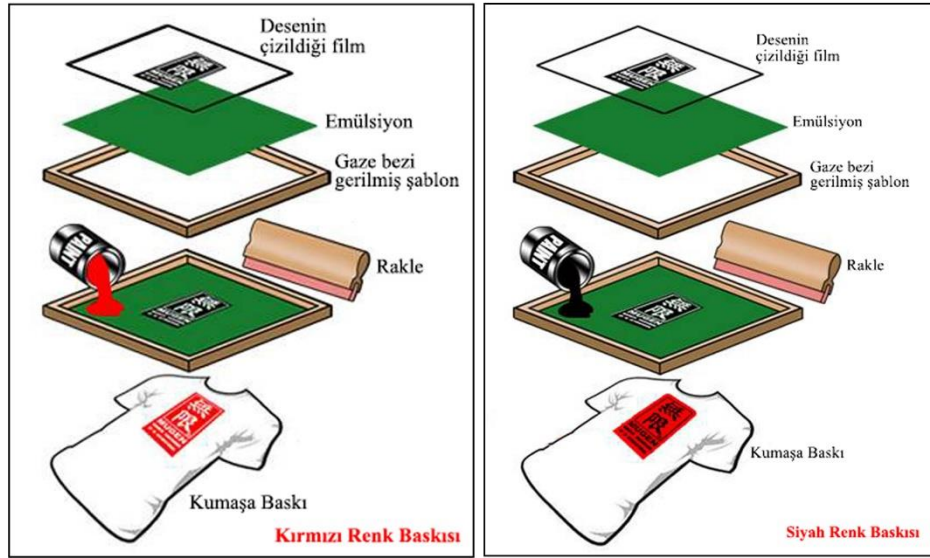
1.2.1. Düz Film Baskı

Serigraf baskı, filmdruck baskı, ipek baskı, şablon baskı olarak farklı terimlerle de ifade edilen düz film baskı tekniğinin kökü şablon hazırlama tekniğine dayanmaktadır. Burada hazırlanan şablonlar metal çerçeve içerisine çok ince dokunmuş ipek ya da sentetik iplikten oluşan gaze bezleri gerilmesiyle oluşmaktadır. Ancak işlem öncelikle asetat kağıdına desenin basılacak kısımları mürekkep ile çizilen filmlerin hazırlanmasıyla başlamakta ve her bir renk için ayrı film hazırlanmaktadır. Hazırlanan kalıplara ışığa hassas foto emülsiyon isimli kimyasal bir sıvı sürülür ve hazırlanan filmler kalıpların üzerine yerleştirilir. Bu işlemden sonra kalıplar desenin yapısına göre belirli bir süre ışığın altında pozlanır. Bu işlem sonrasında kalıplar su ile yıkanır. Yıkanan şablon üzerinde desen gelen yerlerdeki emülsiyon maddesi sertleşmediği için su ile yıkandığında yumuşayarak gaze bezinden sökülür ve gözenekleri açılır (Kibar, 2000).



Fotoğraf 5. Rulo Baskı Tekniği İle Basılmış Pamuklu Döşemelik Kumaş

Kaynak: (Westerfield, 2022)



Fotoğraf 6. İki Renkli Düz Film Baskı Anlatımı

Kaynak: (Kı International Corporation, 2022)

Bu yöntem ile her bir renk ayrı kalıplarda hazırlanır. Kalıplar hazırlandıktan sonra kumaş baskı yapılacak alana gerilir, boya kalıbın ucuna dökülür ve rakle yardımı ile boya kalıpta yaydırılır ve desen kumaşa basılmış olur. Her bir renk için ayrı hazırlanan kalıplar aks çizgileri yardımıyla aynı kumaşa sırayla renkleri basılır ve sonucunda tüm desen kumaşa basılır. Elbette günümüzde bu işlemler dijital

teknoloji ile birlikte gelişmiş ve desenler bilgisayarda hazırlandığı gibi film baskı tekniği ile basılacak desenlerin renk ayrımları da bilgisayarda yapılmakta ve yine dijital olarak filmleri hazırlanmaktadır.

1.2.2. Rotasyon Film Baskı

Rotasyon baskı aslında film baskının krom – nikel alaşım silindirden oluşan halidir. Bir diğer adı dönel baskı olan rotasyon baskıda tıpkı film baskı gibi her bir renk için ayrı silindir hazırlanmaktadır. Tıpkı düz film baskıdaki gibi rotasyon baskıda da desenin filmleri hazırlanır ve silindir kalıplara ışığa hassas foto emülsiyon çekilir. Ardından desen filmleri silindirin üzerine sarılır ve belirli bir süre ışık verilir. Desenin olduğu yerlerdeki emülsiyon sertleşmediği için yıkama sırasında su ile yumuşar ve çözülür. Bu işlem desendeki renk ayrımı için hazırlanan film sayısı kadar silindire uygulanır. Daha sonra silindirler rotasyon makinesine yerleştirilir ve makinenin dönen blanketi üzerinden geçen kumaş silindir üzerinde döner (Kibar, 2000). Baskı patı desenlerin işlendiği silindir şablon içerisine pompa ile aktarılır ve rakle aracılığı ile şablonda laklı olmayan bölgelerden kumaşa boya aktarılır ve şablonların her dönüşüyle kumaşa bir raport basılır (Yüksel, 2009). Böylelikle kumaşa baskı işlemi gerçekleşmiş olur.

Rotasyon film baskı tekniğini ağırlıklı olarak büyük işletmeler tercih etmektedir. Düz film baskı tekniğine göre daha uzun metrajlı kumaşlar daha hızlı kumaşa basılabilmektedir. Günümüzde inj-jet mürekkepli baskı makinelerinin en hızlısı dakikada 20 mt kumaşa baskı yapabiliyorken rotasyon baskı makinesi dakikada 120 mt kumaşa baskı yapmaktadır (Amanda Briggs - Goode, 2013). Rotasyon film baskıdaki şablonlar yeterli sayıda baskıya ulaştıktan sonra şablon soldurma işlemi ile üzerindeki desen silinebilir ve yeni bir desen için kullanılabilir (Kibar, 2000). Bu kapsamda bakıldığında hazırlanan şablonlar maliyetli bile olsa kullanım ömrü uzun olmaktadır. Düz film baskı tekniğinde kumaş enine göre kalıp kumaş baskıları yapabilirken rotasyon baskı tekniğinde şablon genişliği kadar baskı yapılabilir.



Fotoğraf 7. Serigraf Baskı Tekniği İle Basılmış Pamuklu Kumaş

Kaynak: (Reich, Kenilworth, 2022)



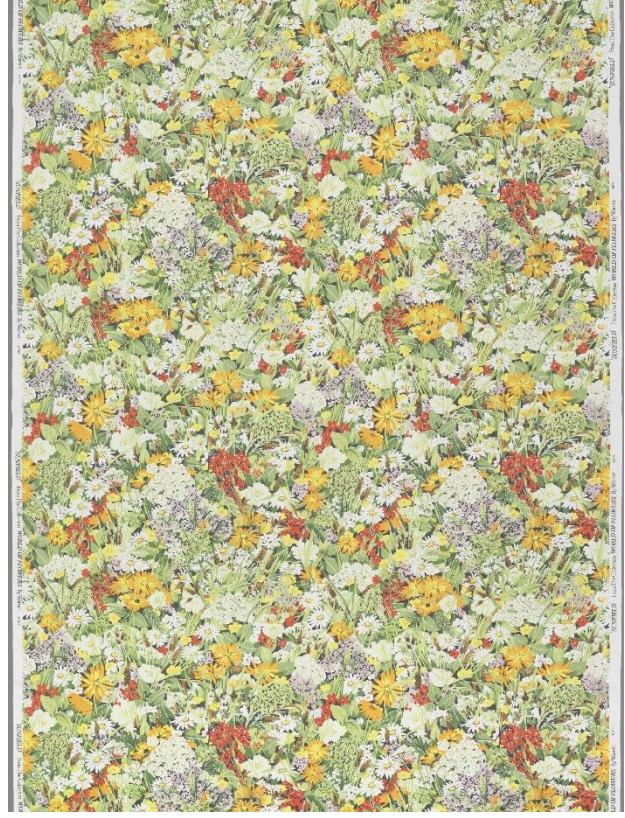
Fotoğraf 8. Rotasyon Baskı Makinesi

Kaynak: (Royal Calorina Corporation, 2022)

1.3. Transfer Baskı

Transfer baskı tekniği basılacak desenin kumaştan önce baskıya uygun kağıtlara basılıp ısı aracılığı ile kağıttan kumaşa aktarılması işlemine denmektedir. Bir başka deyişle transfer baskı transfere uyumlu çeşitli baskı teknikleri ile kağıda basılan deseni ısı ve basınç yardımı ile boyaların sıvı halden gaz haline dönüşerek kumaşa aktarma işlemidir (Uğur, 2019). 1957 yılında Noël de Plasse, boyaların süblimleştiğini gözlemesi ve De Plasse, Filatures Prouvost Masurel ile çalışarak boya süblimasyon baskısını icat etmesiyle ortaya çıkmıştır (Hayward, 2016). Daha sonra Sublistatis SA tekniği ticarileştirmek için baskı yöntemini geliştirmiş, şeritlerle birlikte kullanılan transfer kağıtlarının seri üretimi 1960'lardan 1970'lerin ortalarına kadar hızla büyümüş ve (Y, 2018) 1970 yılına kadar 24 milyon m2 transfer kağıdı üretilmiştir (Hayward, 2016).

Günümüz dijital çağı ile birlikte eski baskı yöntemlerinin yerini ağırlıklı olarak direkt bilgisayarda hazırlanan ve bir yazıcı gibi kullanılabilen baskı makineleri almıştır. Transfer baskı yöntemi günümüzde yaygın olarak kullanılmakla birlikte farklı şekilde uygulanmaktadır. Bunlar; yarı ıslak, eriyik, film transfer ve süblimasyon transfer baskıdır. Yarı ıslak transfer baskı yönteminde su bazlı boyalar aracılığı ile desen kağıt üzerine basılmasının ardından nemlendirilmiş kumaşa desen kağıdının ters çevrilerek baskı işleminin gerçekleştirilmesidir. Eriyik transfer baskıda mumlu mürekkebin transfere uygun bir kağıda ofset ya da serigrafi baskı yöntemi ile ters olarak aktarılmasının ardından desen kağıdının yüzü kumaşa gelecek şekilde çevrilerek yüksek ısıda basınç uygulanarak kumaşa aktarılması işlemidir. Film transfer baskı yönteminde desen çıkartma yapılabilen bir kağıt üzerine basılması ardından yüksek basınç ve ısı yardımı ile katı halden erime noktasına kadar getirilerek desen kağıdının kumaşa yapıştırma yöntemi ile aktarılmasıdır (Memiş, 2017). Süblime baskı tekniği ise dispers mürekkebi ile transfer kağıdına ink-jet baskı makinesi aracılığı ile aktarılmasının ardından yüksek ısı ile preslenerek kumaşa aktarılması işlemidir (Uğur, 2019). Kağıda baskı yapılan makinalara sektörde plotter denmektedir. Öncelikle desen plotter aracılığı ile transfer kağıdına aktarılır. Ardından transfer kağıdı pres makinasına yerleştirilerek kumaşa yüksek ısı aracılığı ile aktarılır.



Fotoğraf 9. Rotasyon Baskı Tekniği İle Basılmış Döşemelik Kumaş

Kaynak: (Squires, 2022)



Fotoğraf 10. Yüksek Performanslı Süblimasyon Transfer Baskı Makinesi

Kaynak: (Mimaki, 2022)

satılmaktadır.

1.4. Dijital Baskı

Dijital baskının öncesi aslında araştırmamızın önceki bölümünde değinilen kağıt baskıcılığı ile başlamıştır. Tekstilde dijital baskının kullanımı 1970'lerde başlamıştır. Ancak ilk aşamada sadece halı baskısında kullanılabilirdi. 1991 yılında, kumaş baskı için yüksek çözünürlüklü dijital baskı sistemleri tanıtıldı. İlk uygulamalar varyant ve numune amaçlı olup, günümüz uygulamalarında orta uzunlukta baskılar yapılabilmektedir (Rüzgar, 2019). Dijital baskı bilgisayarda renk ayrımı yapmadan çok küçük mürekkep damlaları aracılığı ile püskürtme yaparak dijital görüntüyü direkt kumaşa basma işlemidir. Baskı yöntemi olarak biri süblime baskı kağıttan kumaşa aktarım yaparken dijital baskı doğrudan kumaşa baskı yapabilmektedir. Tekstil sektöründe her iki işlemde genel olarak dijital baskı denilse de aslında süblime baskıda basılan kumaşların iyi sonuç verebilmesi için %100 polyester en kötü ihtimalle %70 polyester içermesi gerekmektedir ancak dijital baskıda kullanılan kumaşlarda pamuk, polyester, ipek, keten, viskon gibi doğal ve yapay elyaflardan oluşan pek çok kumaş çeşidine apre işlemleri aracılığı ile canlı renkler basılabilmektedir. Dijital baskıda boyarmadde kumaşa yapıştırma ya da yüzeysel bir şekilde değil kumaş içerisine bir bağ oluşturarak aktarılır ve özellikle açık renklerde kumaşın elde tutumu çok yumuşaktır (Yüksel, 2009).

Dijital baskı tekniğine püskürtme yöntemi ile kumaşa baskı yapıldığı için “püskürtme baskı” ink jet yazıcı teknolojisi kullanıldığı için de “ink – jet baskı” ifadeleri de kullanılmaktadır. Dijital baskı makinelerinde de tıpkı ink - jet yazıcılarda kullanılan CMYK (C: Cyan/Mavi, M: Magenta/Kırmızı, Y: Yellow/Sarı, K: Key/Siyah) dört ana rengi kullanılarak renkler elde edilmektedir.

Süblime transfer baskıda kullanılan dispers mürekkepler içeriğinde polyester olan kumaşları boyamak için kullanılmaktadır (Memiş, 2017). Bu sebeple süblime baskı tekniği pamuk oranı yüksek kumaşlarda soluk polyester oranı yüksek kumaşlarda daha canlı renk sonucu vermektedir.

Süblime baskı tekniğinde desen tasarımı açısından da sektöre kolaylık sağlayan hazır baskılı transfer kağıtları da satılmaktadır. Özellikle Çin’den alınan transfer kağıtlarında boş kağıt ile birlikte üzerine hazır desen basılmış ve sadece istenilen kumaşa preslenme işleminin yapılacağı transfer kağıtları da



Fotoğraf 11. Metraj Transfer Baskı Makinesi

Kaynak: (Tural Makine, 2022)



Fotoğraf 12. Yüksek Kaliteli Kumaşa Doğrudan Baskı Yapabilen Baskı Makinesi

Kaynak: (Mimaki, 2022)

Tekstilde en az 256 olmasının sebebi ise Adobe Photoshop programında 8 bitte 256 tonlama olmasındır. Bu dpi derecesi 256'dan fazla olabilmektedir. Özellikle günümüz yeni teknoloji makinelerinde 600 dpi çözünürlükte tasarlanmış desenlerin bile basıldığı bilinmektedir. Bunlar dışında dijital - süblime baskılar rotasyon baskıya göre daha yavaş baskı yapabilmektedir. Numune baskısı diğer baskı tekniklerine göre daha hızlı sonuç verse de uzun metraj üretimlerde daha geç sonuç vermektedir. Bunlar dışında dijital - süblime baskılarda renk tutturmak diğer baskı tekniklerine göre daha zor olsa da bir deseni varyantlandırma dijital-süblime baskıda diğer baskı tekniklerine göre daha kolaydır.



Fotoğraf 13. Adobe Photoshop'da Dpi Uygulaması

Kaynak: Eda Turan Dpi Fark Çalışması

Dijital baskı teknolojisi günümüz tekstil sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Baskı esnasında su gerekmemesi ve daha az enerji kullanılması, boyarmaddelerin su bazlı ve ekolojik olmasıyla birlikte yıkama haslıklarının iyi olması, renk ayrımı, sablon hazırlığı gibi vakit alan işlemlerin olmaması tüm bunların dışında sınırsız yaratıcı tasarım yapma imkanının olması dijital baskı tekniğinin günümüzde tercih edilmesini sağlayan önemli unsurlardandır (Yüksel, 2009).



Fotoğraf 14. Dijital Baskı Tekniği ile Basılmış Kumaş ve Üretim Örneği

Kaynak: (Digital Textiles, 2022)

2. Desen Raport Türleri

Desen tekstil ürünlerinin cinsine, kullanım yerine, mevsimine ve trendlere göre örme, dokuma ve baskı teknikleri aracılığı ile kumaşa aktarılabilen ölçülü ve raporlu resimlerdir (Kibar, 2000). Bir tekstil deseninin metraj üretime hazır hale gelebilmesi için tekrarlanabilir olması yani raporlu olması gerekmektedir. Aksi halde desen raporu estetik değer taşısa da kumaş deseni olarak uygulanabilir sayılamaz. Bu kapsamda raport ise bir desenin, kumaş boyunca devamlılığını sistemli aralıklarla dağılımını sağlayan ölçütlendirilmiş sıralama olarak ifade edilmektedir (Saldıray, 1979).

Desenin kumaş üzerindeki kompozisyonunun dengeli ve estetik gözükmesindeki en önemli unsur desenin raport tekniğidir. Bu rapor teknikleri tam ya da düz, yarım ya da soter, diyagonal ya da

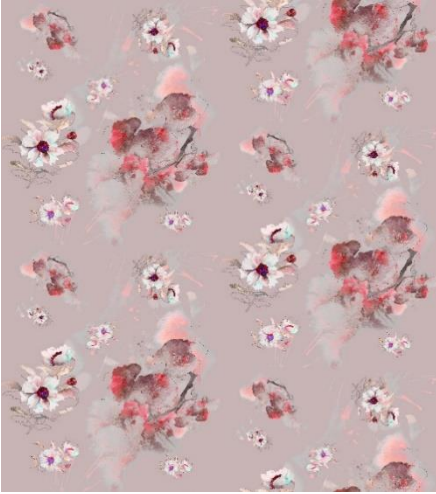
üslup, kapaklama ya da aynalama ve çevirme raportlarıdır. Düz rapor birim raporun kumaş atkı ve çözgü yönünde desenin düz bir şekilde tekrar etmesi ile elde edilen rapor tekniğidir.



Fotoğraf 15. Düz Raportlu Desen Tasarım Örneği

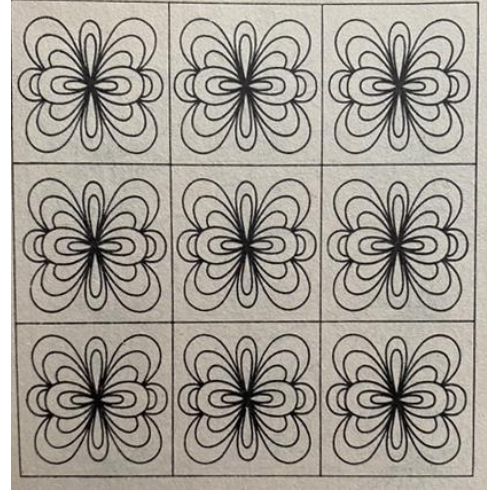
Kaynak: Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2013

Yarım ya da soter rapor ise birim raporun kumaş atkı ya da çözgü yönünün rapor ölçüsünün $\frac{1}{2}$ oranında sıralanması diğer yönde ise düz şekilde sıralanması ile elde edilen rapor türüdür. Soter raporda atkı yönüne doğru $\frac{1}{2}$ rapor uygulandıysa çözgü yönünde düz rapor, çözgü yönünde $\frac{1}{2}$ rapor uygulandıysa atkı yönünde düz rapor tekniği uygulanmalıdır. Metraj desenlerde düz rapordan sonra yaygın olarak tercih edilen rapor türüdür.



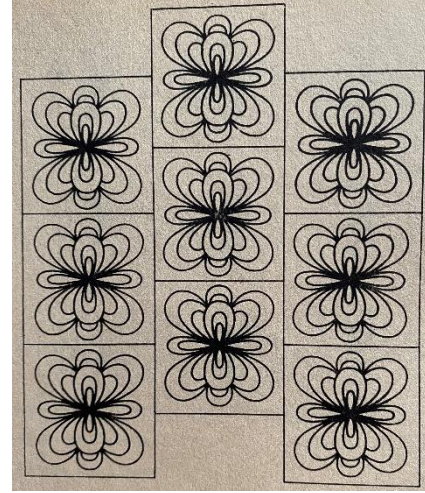
Fotoğraf 17. Soter Raportlu Desen Örneği

Kaynak: Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2012



Fotoğraf 16. Düz Rapor Dağılım Düzeni

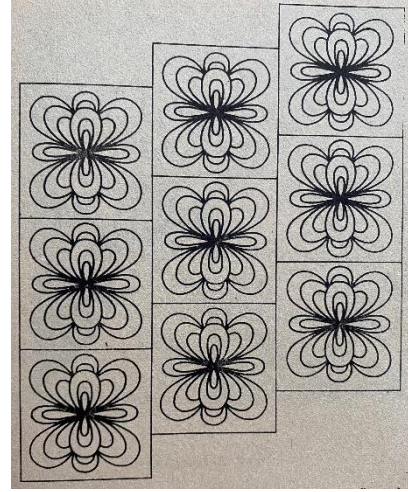
Kaynak: (Saldıray, 1979)



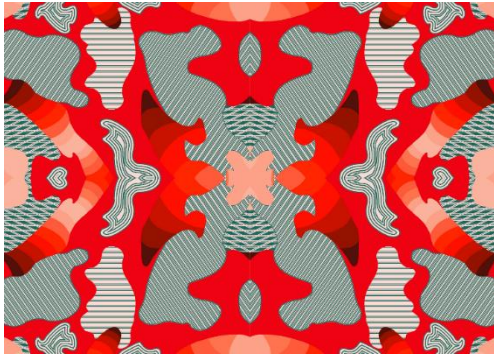
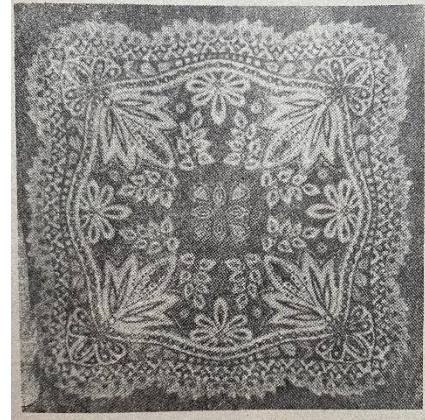
Fotoğraf 18. Soter Rapor Dağılım Düzeni

Kaynak: (Saldıray, 1979)

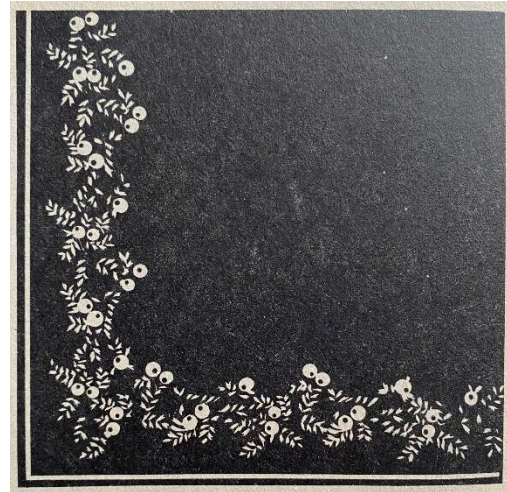
Diagonal ya da üslup rapor ise soter rapor tekniğinin aynısıdır ancak soter raporda motifler $\frac{1}{2}$ oranında tekrar ederken üslup raporda $\frac{1}{3}, \frac{1}{4}, \frac{1}{5}, \frac{1}{6}, \frac{1}{7}$ gibi oranlarda tekrar edilmektedir.

**Fotoğraf 19.** ¼ Diagonal Raportlu Desen Örneği**Kaynak:** Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2012**Fotoğraf 20.** Diagonal Raport Dağılım Düzeni**Kaynak:** (Saldıray, 1979)

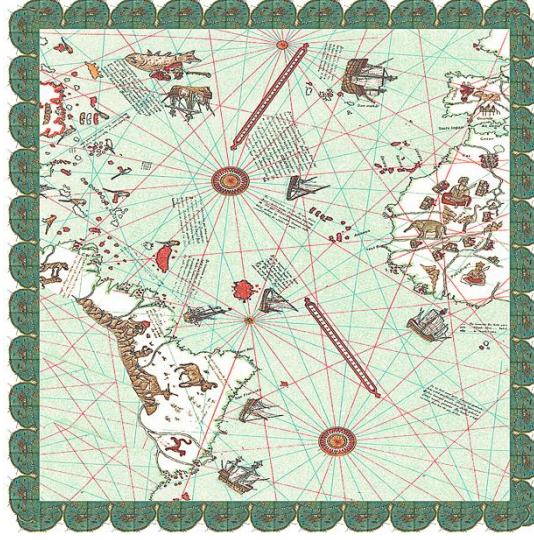
Kapaklama ya da aynalama raport 1/2, 1/4, 1/8 oranlarında hazırlanmış kumaş deseninin 180°'lik açı ile birbirine aynalanması sonucu oluşan raport tekniğidir.

**Fotoğraf 21.** Kapaklama Raportlu Desen Örneği**Kaynak:** Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2008**Fotoğraf 22.** Kapaklama Raport Dağılım Düzeni**Kaynak:** (Saldıray, 1979)

Çevirme rapor ise aynalama rapora benzemektedir ancak burada kumaş deseni ¼ oranında her bir oranın 90°'lik açı ile döndürülerek tamamlanabilen desen raportlarına denmektedir.

**Fotoğraf 23.** Çevirme Raportlu Desen Örneği**Kaynak:** Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2009**Fotoğraf 24.** Çevirme Raport Dağılım Düzeni**Kaynak:** (Saldıray, 1979)

Pano desen ise ölçüleri belirli tekstil yüzeylerine serbest kompozisyon ile raporlanmamak üzere uygulanan desen türüdür.



Fotoğraf 25. Pano Desen Örneği

Kaynak: Eda Turan Desen Tasarım Koleksiyonu, 2013

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı baskı yöntemlerinin desen tasarımına etkisini desen örnekleri üzerinden incelemektir. Bu kapsamda Türkiye’de 1960 – 2000’li yıllar arasında kumaş desen tasarımı yaparak basılı hale getiren, Türkiye moda ve tekstil tarihinde çok önemli bir yerde olan Vakko ve Sümerbank firmaları araştırma kapsamında tercih edilmiştir. Buna bağlı olarak Sümerbank ve Vakko firmalarının aynı dönemde çalıştığı yıllar dikkate alınarak yıllara göre desen analizleri ve baskı teknikleri karşılaştırması yapılmıştır.

Firmaların desen analizi sonuçlarıyla baskı teknikleri sonuçları birbirleri ile karşılaştırılarak kullanılan tekniklerin desen tasarımlarına etkisini saptamak çalışmanın temel amacına ulaşılmasını sağlayacaktır.

Çizelge 1 Analiz Soruları

| Analiz Soruları | |
|-----------------|--------------------------|
| 1 | Desenin Ait Olduğu Kurum |
| 2 | Desenin Üretim Tarihi |
| 3 | Raport Özelliği |
| 4 | Renk Sayısı |
| 5 | Baskı Türü |

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma kapsamında Türkiye’de desen tasarımı etkileyen faktörler düşünüldüğünde iki farklı sosyal sınıfı temsil eden Sümerbank ve Vakko firmalarının desenleri incelenmiş, iki farklı sosyal sınıfı ve kültürü temsil eden ve kumaşa baskı yapan en kapsamlı firmalar olması bakımından 1960 – 2000 yılları arasında Sümerbank ve Vakko firmaları ile sınırlı tutulmuştur.

3.3. Veri Toplama Yöntemi Ve Verilerin Analizi

Sümerbank ve Vakko desenleri 1960,1970,1980,1990,2000 yıllarına ait desenlere kişisel koleksiyonlar, sergiler ve arşivlerden faydalanılmıştır. Desen analizlerinde desenin ait olduğu kurum ve üretim tarihi desenin ulaşıldığı kurum/kuruluşlar tarafından belirtilmiştir. Her iki firmanın desenlerinin renk sayısı ve raport özellikleri Adobe Photoshop programı ile araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Desenlerin baskı türleri ise Sümerbank’ın 1960 ve 1970 yıllarına ait baskılar dönemin baskı türleri dikkate alınarak yazılmış, 1980, 1990 ve 2000’li yıllara ait baskı türleri ise elde edilen arşiv bilgisi referans alınarak yazılmıştır. Vakko’nun tüm desenleri ise firmanın 2013 yılında “Vakko Eşarp, Dün, Bugün, Yarın” isimli kitabın 19. Sayfasında yer alan “Bir Eşarpın Hikayesi” (Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş., 2013) bölümünde Vakko’nun el tezgahlarında baskı kalıplarının hazırlanarak baskı yapıldığını belirten yazı ve görseller referans alınarak baskı teknikleri yazılmıştır (bknz. Fotoğraf 15).



Fotoğraf 26. Vakko Eşarp Şablon Baskı Atölyesi

Kaynak: (Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş., 2013)

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Desen Analizi

Benzer dönemlerde karşılaştırma yapılabilmesi adına Sümerbank ve Vakko firmalarına ait 1960’lı, 1970’li, 1980’li, 1990’lı ve 2000’li yıllardan desenlere ulaşılmış ve desenler aynı dönemlerde analiz tablosu çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

4.1.1. 1960’lı Yıllar

1960'lı yıllarda İzmir Ekonomi Üniversitesi'nin yayımlanmış olduğu "Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 – 2000" isimli dijital tekstil arşivinden yararlanılmıştır (Bulgun, Adanır, & Er, 2015). Vakko'ya ait 1964 yılı Hayat Dergisinin 52. Sayısında 1965 yılına ait Vakko eşarp kataloğu siyah beyaz olarak yer almakta, ancak desen renk, kumaş bilgisi dergide yazmaktadır (Hayat Dergisi, 1964). Desenlerin gerçeğine ulaşılamadığı için dergide yer alan desenler referans alınarak aslına uygun motifler çizilmiş ve temsili renklendirme yapılmıştır (bknz. Fotoğraf 16).



Fotoğraf 27: 1965 Yılı Vakko Eşarp Koleksiyonu

Kaynak: (Hayat Dergisi, 1964)



VAKKO 1964

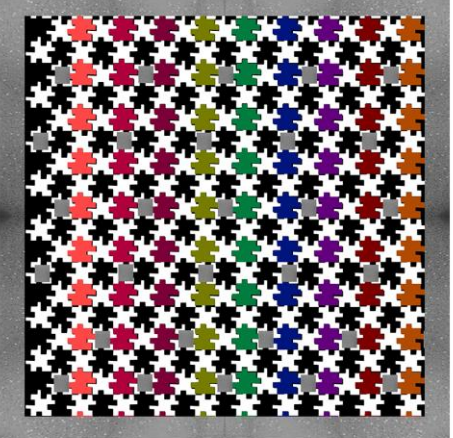
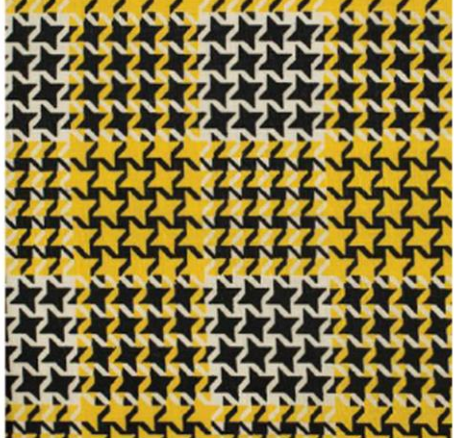
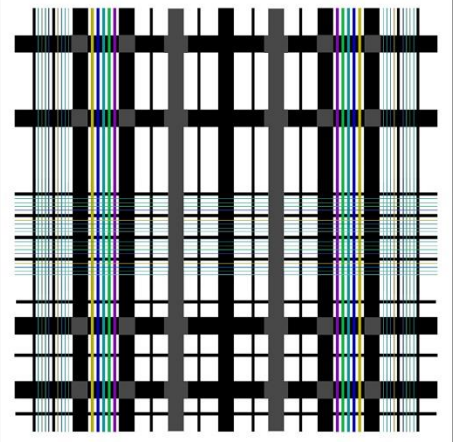

Kaynak: Hayat Dergisi, Sayı 52, 1964
1964 yılı Hayat Dergisinde yer alan (siyah beyaz) Vakko eşarplarının aslına uygun çıkartılan desen örneği ve temsili renklendirme



SÜMERBANK 1964


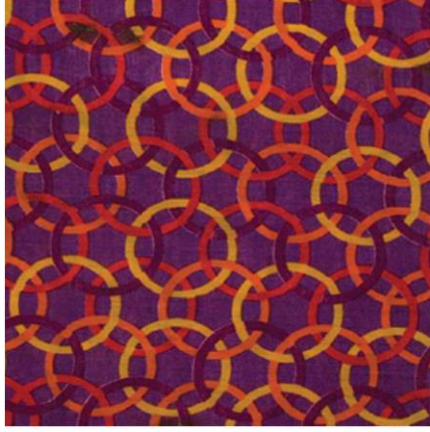



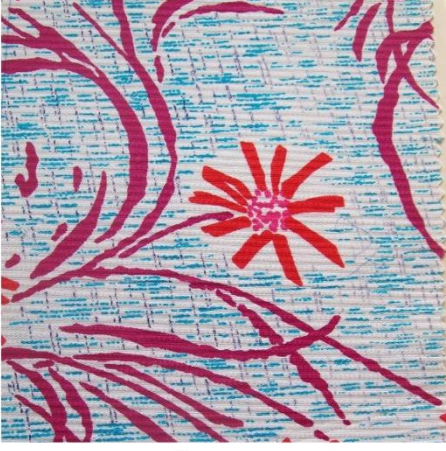
Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956-2000
İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015

| | |
|-----------------------|--|
| Raport Özelliği: Pano | Raport Özelliği: Diagonal Raport (Üslup) |
| Renk Sayısı: 10 | Renk Sayısı: 6 |
| Baskı Türü: Şablon | Baskı Türü: Rulo |

| | |
|---|---|
|  |  |
| <p>VAKKO 1964 Kaynak: Hayat Dergisi, Sayı 52, 1964 1964 yılı Hayat Dergisinde yer alan (siyah beyaz) Vakko eşarplarının aslına uygun çıkartılan desen örneği ve temsili renklendirme</p> | <p>SÜMERBANK 1964 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Tam (Düz) Raport</p> |
| <p>Renk Sayısı: 12</p> | <p>Renk Sayısı: 3</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Rulo</p> |
|  |  |
| <p>VAKKO 1964 Kaynak: Hayat Dergisi, Sayı 52, 1964 1964 yılı Hayat Dergisinde yer alan (siyah beyaz) Vakko eşarplarının aslına uygun çıkartılan desen örneği ve temsili renklendirme</p> | <p>SÜMERBANK 1964 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Tam (Düz) Raport</p> |
| <p>Renk Sayısı: 14</p> | <p>Renk Sayısı: 5</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Rulo</p> |

4.1.2. 1970'li Yıllar

1970'li yıllarda İzmir Ekonomi Üniversitesi'nin yayımlamış olduğu "Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 – 2000" isimli dijital tekstil arşivinden (Bulgun, Adanır, & Er, 2015) ve Fehmiye Dilek Er'in "Sümerbank İzmir Halkapınar Basma Sanayii Müessesesi'ne Ait Desen Albümlerinin Güncellenmesi, Arşivlenmesi Ve Korunması" isimli Sanatta Yeterlik Tezinden faydalanılmıştır (Er, 2011). Vakko'ya ait 1970'li yıllarda antika satışı yapan internet sitelerinden eşarplar bulunarak desen analizi yapılmıştır.

| | |
|---|--|
|  <p>VAKKO 1950 - 1975 İnternet Kaynağı: https://www.gittigidiyor.com/antika-sanat/100-pek-vakko-esarp-kirmizi-gullu_pdp_46421344?satıcı-aciklaması Erşim Tarihi: 09.12.2021</p> |  <p>SÜMERBANK 1975 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Tam (Düz) Raport</p> |
| <p>Renk Sayısı: 13</p> | <p>Renk Sayısı: 5</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |
|  <p>VAKKO 1973 İnternet Kaynağı: https://m.facebook.com/TaneAntika/posts/2425090200884127 Erşim Tarihi: 09.12.2021</p> |  <p>SÜMERBANK 1973 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Yarım Raport (Soter)</p> |
| <p>Renk Sayısı: 4</p> | <p>Renk Sayısı: 5</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |
|  <p>VAKKO 1969 İnternet Kaynağı: https://www.gardrops.com/kadın/aksessuar/vintage-1969-yılına-50-yıllık-antika-sayılabilecek-esarp-ister-flar-olarakta-kullanılabilir Erşim Tarihi: 09.12.2021</p> |  <p>SÜMERBANK 1976 Kaynak: Fehmiye Dilek Er "Sümerbank İzmir Halkapınar Basma Sanayii Müessesesi'ne Ait Desen Albümlerinin İncelenmesi, Araştırılması ve Korunması" Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türlü El Sanatları Ana Sanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi, 2011</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Yarım Raport (Soter)</p> |
| <p>Renk Sayısı: 6</p> | <p>Renk Sayısı: 4</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |

4.1.3. 1980'li Yıllar

1980'li yıllarda Sümerbank'ın Bursa'da yer alan Fabrikasından kalan o zamanki adı ile SAGEM'e ait arşivden kalan bazı klasörler bugün BUTAL'da (Bursa Test ve Analiz Laboratuvarı) yer almaktadır. Sümerbank Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nden desinatör olarak emekli olmuş, şu anda BUTAL'da araştırmacı olarak çalışan Mesut Ayhan Cenan ile iletişime geçilerek 1987 - 88 yılları Sümerbank Fabrikasına ait desen klasörüne ulaşılmış ve rastgele seçilmiş 3 desenin analizi yapılmıştır. Vakko'ya ait 1987 - 88 Sonbahar/Kış kumaş bilgilerinin de yazdığı Eşarp kataloğuna ulaşılmış ve katalog üzerinde yer alan desenler arasından rastgele 3 desen seçilerek analiz yapılmıştır (bknz. Resim 31).



Fotoğraf 28: Vakko 1987 – 88 Sonbahar/Kış Eşarp Koleksiyonu Katalog Kapağı ve Eşarp Kumaş Bilgi Kitapçıkları

Kaynak: (Vakko, 1987)

| | |
|--|---|
| | |
| <p>VAKKO 1987 - 88 Kaynak: Vakko Firmasına Ait 1987 - 88 Sonbahar/Kış Eşarp Koleksiyon Katalogundan</p> | <p>SÜMERBANK 1987 - 88 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Düz Raport (Tam)</p> |
| <p>Renk Sayısı: 10</p> | <p>Renk Sayısı: 4</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |

| | |
|---|---|
|  <p>VAKKO 1987 - 88 Kaynak: Vakko Firmasına Ait 1987 - 88 Sonbahar/Kış Eşarp Koleksiyon Kataloğundan</p> |  <p>SÜMERBANK 1987 - 88 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| Rapor Özelliği: Pano | Rapor Özelliği: Yarım (Soter) Rapor |
| Renk Sayısı: 16 | Renk Sayısı: 6 |
| Baskı Türü: Şablon | Baskı Türü: Film Druck |
|  <p>VAKKO 1987 - 88 Kaynak: Vakko Firmasına Ait 1987 - 88 Sonbahar/Kış Eşarp Koleksiyon Kataloğundan</p> |  <p>SÜMERBANK 1987 - 88 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| Rapor Özelliği: Pano | Rapor Özelliği: Diyagonal Rapor |
| Renk Sayısı: 17 | Renk Sayısı: 5 |
| Baskı Türü: Şablon | Baskı Türü: Film Druck |


4.1.4. 1990'lı Yıllar

1990'lı yıllarda Sümerbank'ın Bursa'da yer alan Fabrikasından kalan o zamanki adı ile SAGEM'e ait arşivden kalan bazı klasörler bugün BUTAL'da (Bursa Test ve Analiz Laboratuvarı) yer almaktadır. Sümerbank Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nden desinatör olarak emekli olmuş şu anda BUTAL'da araştırmacı olarak çalışan Mesut Ayhan Cenani ile iletişime geçilerek 1990 yıllarına ait kartela ve kataloğlara ulaşılarak rastgele seçilmiş 3 desenin analizi yapılmıştır. Vakko'ya ait desenler ise bir Vakko eşarp koleksiyoneri olan Gülizar Zümrüt'ün koleksiyonundan desenlere ulaşılmış ve rastgele seçilmiş 3 desenin analizi yapılmıştır.

| | |
|--|---|
|  <p style="text-align: center;">VAKKO 1995 Kaynak: Gülizar Zümrüt isimli katlımcının şahsi Vakko eşarp koleksiyonundan, 2021</p> |  <p style="text-align: center;">SÜMERBANK 1995 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| Raport Özelliği: Pano | Raport Özelliği: Düz Raport (Tam) |
| Renk Sayısı: 6 | Renk Sayısı: 6 |
| Baskı Türü: Şablon | Baskı Türü: Rotasyon |
|  <p style="text-align: center;">VAKKO 1997 Kaynak: Gülizar Zümrüt isimli katlımcının şahsi Vakko eşarp koleksiyonundan, 2021</p> |  <p style="text-align: center;">SÜMERBANK 1996 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| Raport Özelliği: Pano | Raport Özelliği: Soter Raport (Yarım) |
| Renk Sayısı: 6 | Renk Sayısı: 7 |
| Baskı Türü: Şablon - Devore | Baskı Türü: Rotasyon |
|  <p style="text-align: center;">VAKKO 1998 Kaynak: Gülizar Zümrüt isimli katlımcının şahsi Vakko eşarp koleksiyonundan, 2021</p> |  <p style="text-align: center;">SÜMERBANK 1994 Kaynak: Bursa Test ve Analiz Merkezi'nde Yer Alan Sümerbank Araştırma Geliştirme Merkezi (SAGEM) Arşivinden</p> |
| Raport Özelliği: Pano | Raport Özelliği: Soter Raport (Yarım) |
| Renk Sayısı: 8 | Renk Sayısı: 3 |
| Baskı Türü: Şablon - Devore | Baskı Türü: Rotasyon |

4.1.5. 2000’li Yıllar

2000’li yıllarda Fehmiye Dilek Er’in “Sümerbank İzmir Halkapınar Basma Sanayii Müessesesi’ne Ait Desen Albümlerinin Güncellenmesi, Arşivlenmesi Ve Korunması” isimli Sanatta Yeterlik Tezinde yer alan 2001 yılına ait desenden (Er, 2011) ve İzmir Ekonomi Üniversitesi’nin yayımlanmış olduğu “Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 – 2000” isimli dijital tekstil arşivinden yararlanılmıştır (Bulgun, Adanır, & Er, 2015). Vakko’ya ait desenler ise bir Vakko eşarp koleksiyoneri olan Gülizar Zümrüt’ün koleksiyonundan ve Vakko’nun yayınladığı “Vakko Eşarp Dün Bugün Yarın” isimli kitaptan (Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş., 2013) rastgele eşarp deseni seçilerek desen analizi yapılmıştır.

| | |
|--|--|
|  |  |
| <p style="text-align: center;">VAKKO 2000 Kaynak: Gülizar Zümrüt isimli katılmıcnın şahsi Vakko eşarp koleksiyonundan, 2022</p> | <p style="text-align: center;">SÜMERBANK 2001 Kaynak: Fehmiye Dilek Er “Sümerbank İzmir Halkapınar Basma Sanayii Müessesesi’ne Ait Desen Albümlerinin İncelenmesi, Arşivlenmesi ve Korunması” Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türl El Sanatları Ana Sanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi, 2011</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Diyagonal Raport</p> |
| <p>Renk Sayısı: 12</p> | <p>Renk Sayısı: 9</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |
|  |  |
| <p style="text-align: center;">VAKKO 2006 Kaynak: Vakko Eşarp Dün, Bugün Yarın, Vakko Yayınları, İstanbul, 2013</p> | <p style="text-align: center;">SÜMERBANK 2000 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| <p>Raport Özelliği: Pano</p> | <p>Raport Özelliği: Tam (Düz) Raport</p> |
| <p>Renk Sayısı: 8</p> | <p>Renk Sayısı: 6</p> |
| <p>Baskı Türü: Şablon</p> | <p>Baskı Türü: Film Druck</p> |

| | |
|--|--|
|  <p>VAKKO 2006 Kaynak: Vakko Eşarp Dün, Bugün Yarın, Vakko Yayınları, İstanbul, 2013</p> |  <p>SÜMERBANK 2001 Kaynak: Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2015</p> |
| Raport Özelliği: Pano | Raport Özelliği: Tam (Düz) Raport |
| Renk Sayısı: 7 | Renk Sayısı: 4 |
| Baskı Türü: Şablon | Baskı Türü: Film Druck |

5. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye’de 1960 – 2000’li yıllar arasında benzer dönemlerde kurulan Sümerbank ve Vakko’nun tasarladığı desenlerin, desen üretim teknikleri arasındaki farklılıkların incelenerek desen tasarım sürecine etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda Sümerbank ve Vakko firmalarına ait desen araştırması yapılmış ve 1960, 1970, 1980, 1990 ve 2000 yıllarından oluşan toplam 15 desenin raporunu, renk sayısını ve baskı türünü içeren 3 maddelik karşılaştırmalı desen analizi yapılmıştır.

Çizelge 2. Sümerbank ve Vakko Kumaş Desen Analiz Sonuçları

| Desen No | Firma | Yıl | Raport Özelliği | Renk Sayısı | Baskı Türü |
|----------|-----------|---------|-----------------|-------------|-----------------|
| 1 | Vakko | 1964 | Pano | 10 | Şablon |
| 1 | Sümerbank | 1964 | Diagonal Raport | 6 | Rulo |
| 2 | Vakko | 1964 | Pano | 12 | Şablon |
| 2 | Sümerbank | 1964 | Tam Raport | 3 | Rulo |
| 3 | Vakko | 1964 | Pano | 14 | Şablon |
| 3 | Sümerbank | 1964 | Tam Raport | 5 | Rulo |
| 1 | Vakko | 1975 | Pano | 13 | Şablon |
| 1 | Sümerbank | 1975 | Tam Raport | 5 | Film Druck |
| 2 | Vakko | 1973 | Pano | 4 | Şablon |
| 2 | Sümerbank | 1973 | Yarım Raport | 5 | Film Druck |
| 3 | Vakko | 1969 | Pano | 6 | Şablon |
| 3 | Sümerbank | 1976 | Yarım Raport | 4 | Film Druck |
| 1 | Vakko | 1987-88 | Pano | 10 | Şablon |
| 1 | Sümerbank | 1987-88 | Tam Raport | 4 | Film Druck |
| 2 | Vakko | 1987-88 | Pano | 16 | Şablon |
| 2 | Sümerbank | 1987-88 | Yarım Raport | 6 | Film Druck |
| 3 | Vakko | 1987-88 | Pano | 17 | Şablon |
| 3 | Sümerbank | 1987-88 | Diagonal Raport | 5 | Film Druck |
| 1 | Vakko | 1995 | Pano | 6 | Şablon |
| 1 | Sümerbank | 1995 | Tam Raport | 6 | Rotasyon |
| 2 | Vakko | 1997 | Pano | 6 | Şablon - Devore |
| 2 | Sümerbank | 1996 | Yarım Raport | 7 | Rotasyon |
| 3 | Vakko | 1998 | Pano | 8 | Şablon - Devore |
| 3 | Sümerbank | 1994 | Yarım Raport | 3 | Rotasyon |
| 1 | Vakko | 2000 | Pano | 12 | Şablon |
| 1 | Sümerbank | 2001 | Diagonal Raport | 9 | Film Druck |
| 2 | Vakko | 2006 | Pano | 8 | Şablon |
| 2 | Sümerbank | 2000 | Tam Raport | 6 | Film Druck |
| 3 | Vakko | 2006 | Pano | 7 | Şablon |
| 3 | Sümerbank | 2001 | Tam Raport | 4 | Film Druck |

Sümerbank ve Vakko firmalarının 1960 – 2000 yılları arasında desenlerine ulaşılabildiği ve karşılaştırmalı desen analizi yapılmıştır. Çizelge 4’te elde edilen tabloda 1960 – 2000 yılları arasında toplam 15 desen içerisinde desen analiz sonuçları şu şekildedir;

- Sümerbank’ta 5 desenin yarım 3 desenin diyagonal ve 7 desenin tam rapor olarak tasarlandığı, Vakko’da ise tüm desenlerin eşarplara basılması sebebi ile 15 desende de pano rapor kullanılarak desenlerin tasarlandığı tespit edilmiştir.
- Desenlerin renk sayılarındaki farklılık çizelge 4’te detaylı olarak yer almakla beraber Sümerbank’ta desenlere en fazla 9 renk verildiği ve ortalama renk sayısının 7 olduğu, Vakko’da ise renk sayısının en fazla 17 olduğu ve ortalama 8 renk olarak desenlerin tasarlandığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Sümerbank’ta 15 desen içerisinde 9 desenin film druck, 3 desenin rotasyon, 3 desenin rulo baskı tekniği kullanılarak basıldığı, Vakko’da ise 15 desenin baskı tekniğinin de şablon baskı olduğu ancak 2 desende ayrıca devore (yakma) tekniği de kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgularda iki desen arasındaki en belirgin farklılık renk sayılarındaki farklılık olarak ortaya çıkmaktadır. Desende renk sayısında farklılık olması da tüm tasarım sürecinin farklılaşması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde; 1960’lı yıllarda Sümerbank’ın rulo baskı tekniği kullanması renk sayısında sınırlı olmasına etki etmiş gibi gözükmemektedir. 1970’li ve 1980’li yıllarda Sümerbank ve Vakko aynı baskı tekniklerini kullanarak baskı yapmalarına rağmen desen tasarımlarında Sümerbank’ta daha az renkli, ton derinliği olmayan ve basit desenler tasarlanırken Vakko’da daha karmaşık, renkli ve ton derinliği de olan desenler tercih edilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde 1960’lı yıllardaki desenlerde rulo baskı tekniğinin renk sınırına direkt etkisi olduğu sonucuna varmak mümkün gözükmemektedir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Sümerbank günümüzde dahi hızına yetişilemeyen rotasyon baskı tekniğine geçmiş Vakko ise şablon baskı tekniği ile devam etmiştir. Bunun en önemli sebebi Sümerbank metraj kumaş üretimi yaptığı için rotasyon baskı makinesine geçiş yapmıştır ancak Vakko eşarp desende pano baskı kullandığı için şablon baskı tekniğinde devam etmiştir. Ancak yine de Sümerbank 12 renk basabilecek teknolojiye sahip olmasına rağmen en fazla 7 renkli kumaş desen tasarımını basmış Vakko ise 17 renge kadar çıkmıştır. Bu sonuçlar dahilinde aslında baskı tekniklerinin desen tasarımını, özellikle renk konusunda sınırlandırmayı önemli ölçüde etkilerken Sümerbank ve Vakko desenlerinde tek etkenin baskı teknikleri olmadığı sonucu tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Amanda Briggs - Goode, A. R. (2013). Printed Textile Design. A. B. Goode içinde, *Printed Textile Design* (s. 108). London: Laurence King Publishing.
- Bulgun, E. Y., Adanır, E. Ö., & Er, F. D. (2015). *Türkiye Baskı Desenleri Tarihi: Sümerbank Örneği 1956 - 2000*. İzmir, Türkiye: İzmir Ekonomi Üniversitesi.
- Can, Ş. (2008). *Gravür (Çukur Baskı) Teknikleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Digital Textiles. (2022, Şubat 16). Digital Textiles: <http://digitaltextiles.net/wp-content/uploads/2016/04/Digital-Textile-and-Fashion-students-print-and-design-thesis-projects-assignments-services-Pattern-Design.jpg> adresinden alındı
- Er, F. D. (2011). *Sümerbank İzmir Halkapınar Basma Sanayii Müessesesi'ne Ait Desen Albümlerinin Güncellenmesi, Arşivlenmesi ve Korunması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi.
- Gürcüm, B. H., & Karakaş, F. (2017). Baskılı Döşemelik Kumaşlarda Tüketici Desen Tercihlerinin İncelenmesi. *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 45 - 70.
- Hayat Dergisi. (1964, Aralık 17). Vakko 1965 Koleksiyonundan Seçmeler. *Hayat Dergisi*(52).
- Hayat Dergisi. (1964, 12 17). Vakko Eşarplarının 1965 Koleksiyonundan Seçmeler. *Hayat Dergisi*, s. 22 - 23.
- Hayward, J. (2016, Şubat 23). *Linkedin*. Brief History of Dye Sublimation Printing by Dr Justin Hayward, Cambridge Investment Research: <https://www.linkedin.com/pulse/brief-history-dye-sublimation-printing-dr-justin-hayward-hayward/> adresinden alındı
- Kaya, R. (1974). *Türk Yazmacılık Sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kı International Corporation. (2022, Şubat 16). kiintl: <http://www.kiintl.com/1/product.php?productid=16304&cat=0&page=3&js=n> adresinden alındı
- Kibar, Z. (2000). *Desen Gravür ve Şablon Teknolojisi*. Bursa: Tübitak Marmara Araştırma Merkezi Tekstil Enstitüsü Araştırma Laboratuvarı.
- Meller, S., & Elffers, J. (2010). *Textile Designs*. London: Thames & Hudson.
- Memiş, Y. (2017). *Süblimasyon Transfer Baskı Tekniğinde Üretim Aşamasında Kumaş Üzerindeki Renk ve Desen Oluşumunu Etkileyen Faktörler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı - Yüksek Lisans Tezi.
- Mimaki. (2022, Şubat 16). *Baskı Makineler*. Mimaki: <https://www.mimaki.com.tr/products/tekstil-baski-makineleri/tx300p-1800b/> adresinden alındı
- Mimaki. (2022, Şubat 16). *Baskı Makineleri*. Mimaki: <https://www.mimaki.com.tr/products/dye-sublimation-2-tr/ts300p-1800/> adresinden alındı
- National Museum of American History. (2022, Şubat 16). American History: https://americanhistory.si.edu/collections/search/object/nmah_1952731 adresinden alındı
- Öpöz, N. (2018). *20. Yüzyıldan Günümüze Tekstil Yüzey Tasarımının Giyim Tasarımına Yansımaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Anasanat Dalı - Yüksek Lisans Tezi.
- Reich, T. (2022, Şubat 16). *Kenilworth*. Victor & Albert Museum. adresinden alındı

- Reich, T. (2022, Şubat 16). *Kenilworth*. Victor & Albert Museum: <https://collections.vam.ac.uk/item/O1191290/kenilworth-screen-printed-cotton-reich-tibor/> adresinden alındı
- Royal Calorina Corporation. (2022, Şubat 17). Royal Calorina: <https://www.royalcarolina.com/5-rotary-screen-printing-facts/> adresinden alındı
- Rüzgar, A. (2019). *Rotasyon ve Dijital Reaktif Baskıların Çevresel Etkilerinin Yaşam Döngüsü Analizi Tekniğiyle Karşılaştırılması*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tekstil Mühendisliği Anabilim Dalı - Yüksek Lisans Tezi.
- Saldıray, B. (1979). *Kumaş Baskısında Raport ve Renk Ayrımı İşlemleri*. İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını.
- Squires, E. (2022, Şubat 17). *Sunfield*. Victor & Albert Museum: <https://collections.vam.ac.uk/item/O261697/sunfield-furnishing-fabric-eddie-squires/> adresinden alındı
- Thompson, W. (2003, Ekim). The Printed Image in the West: Woodcut. *Heilbrunn Timeline Of Art History*. (T. M. Art, Dü.) New York, Central Park, America. Şubat 10, 2022 tarihinde https://www.metmuseum.org/toah/hd/wdct/hd_wdct.htm adresinden alındı
- Tunçel, O. (2019). Dijital Çağda Baskı Teknolojileri. *Sanat Tarihi Dergisi (STD)*, 361 - 377.
- Tural Makine. (2022, Şubat 16). *Baskı Makineleri*. Tural Makine: <https://turalmakina.com.tr/tr-32-TC320-METRAJ-TRANSFER-BASKI-MAKINAESI.html> adresinden alındı
- Turan, E. (2022, Şubat 15). Bursa. bidolubaski: <https://www.bidolubaski.com/blog/dpi-nedir-ve-neden-bilinmesi-gerekir> adresinden alındı
- Uğur, E. (2019). Transfer Baskı Tekniğinin Basım Yayın Teknolojileri Programlarında Okutulan Baskı Teknikleri Dersine Entegrasyonu. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 253 - 266.
- Vakko. (1987). Vakko 1987 - 88 Sonbahar/Kış Eşarp Koleksiyon Kataloğu. Vakko Yayınları.
- Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş. (2013). *Vakko Eşarp Dün Bugün Yarın*. İstanbul: Vakko Yayınları.
- Wanek, R. (2022, Şubat 17). *Location Scout Part II: Resist Block Printing*. Victor & Albert Museum: <https://www.vam.ac.uk/blog/fabric-of-india/location-scout-part-ii-resist-block-printing> adresinden alındı
- Wanek, R. (2022, Şubat 17). *Location Scout Part II: Resist Block Printing*. Victor & Albert Museum: <https://www.vam.ac.uk/blog/fabric-of-india/location-scout-part-ii-resist-block-printing> adresinden alındı
- Watt, M. (2004, Ekim). Heilbrunn Timeline Of Art History. *Nineteenth-Century European Textile Production*. New York, Central Park, America: The Metropolitan Museum of Art. Şubat 10, 2022 tarihinde https://www.metmuseum.org/toah/hd/txtn/hd_txtn.htm adresinden alındı
- Westerfield, J. (2022, Şubat 16). *Printed Cotton*. Victor & Albert Museum: <https://collections.vam.ac.uk/item/O319338/printed-cotton/?carousel-image=2018KX4444> adresinden alındı
- Y, A. (2018, Haziran 24). *Dye Sublimation Printing: History and How It Works*. ComboInk: <https://www.comboink.com/blog/dye-sublimation-printing-history-and-how-it-works/#:~:text=The%20earliest%20evidence%20of%20this,he%20observed%20that%20dyes%20sublimate.&text=The%20Jet%20Propulsion%20Lab%20in,used%20the%20dye%20sublimation%20method.> adresinden alındı

- Yörük, E. Y. (2019). *Tekstil Baskıcılığında Teknolojiye Bağlı Değişen Tasarım Anlayışı* . İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Anadanat Dalı - Yüksek Lisans Tezi.
- Yüksel, D. (2009). *Farklı Özelliklerdeki Tekstil Desenlerinin Günümüz Baskı Stilleri İle Basılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Anasanat Dalı - Yüksek Lisans Tezi.